

VILNIUS UNIVERSITY

Vincas Grigas

LIBRARIAN-EDUCATOR TRAINING MODEL IN THE LEARNING SOCIETY

Summary of the Doctoral Dissertation

Social Sciences, Communication and Information (08 S)

Vilnius, 2013

The thesis was written in 2009–2013 at Vilnius University

Academic Supervisor:

Assoc. Prof. Dr. Regina Varnienė-Janssen (Vilnius University, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

Academic Adviser:

Assoc. Prof. Dr. Vita Mozūraitė (Vilnius University, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

The dissertation will be defended at the Council on Communication and Information Sciences of Vilnius University:

Chairperson:

Prof. Dr. Arvydas Pacevičius (Vilnius University, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

Members:

Prof. Dr. Aušra Navickienė (Vilnius University, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

Prof. Dr. Renaldas Gudauskas (Martynas Mažvydas National Scientific Library of Lithuania, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

Assoc. Prof. Dr. Daiva Janavičienė (Klaipėda University, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

Assoc. Prof. Dr. Marija Prokopčik (Vilnius University, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

Opponents:

Prof. Dr. Elena Macevičiūtė (University of Borås, Sweden, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

Assoc. Prof. Dr. Rimvydas Laužikas (Vilnius University, Social Sciences, Communication and Information – 08S)

The dissertation will be defended at the public meeting of the Council on Communication and Information Sciences on December 13, 2013, at 2 p.m. lecture-hall Audronė Glosienė at Faculty of Communications, Vilnius University.

Address: Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222, Vilnius, Lithuania

The summary of the dissertation was sent out on November , 2013. The dissertation is available for public access at the Library of Vilnius University.

VILNIAUS UNIVERSITETAS

Vincas Grigas

**BIBLIOTEKININKO EDUKATORIAUS UGDYMO MODELIS
BESIMOKANČIOJE VISUOMENĖJE**

**Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija (08 S)**

Vilnius, 2013

Disertacija rengta 2009–2013 metais Vilniaus universitete

Mokslinė vadovė:

doc. dr. Regina Varnienė-Janssen (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

Mokslinė konsultantė:

doc. dr. Vita Mozūraitė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

Disertacija ginama Vilniaus universiteto Komunikacijos ir informacijos mokslų krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Arvydas Pacevičius (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

Nariai:

prof. dr. Aušra Navickienė (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

prof. dr. Renaldas Gudauskas (Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo mokslinė biblioteka, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

doc. dr. Daiva Janavičienė (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

doc. dr. Marija Prokopčik (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

Oponentai:

prof. dr. Elena Macevičiūtė (Boraso universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

doc. dr. Rimvydas Laužikas (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, komunikacija ir informacija – 08S)

Disertacija bus ginama viešame Komunikacijos ir informacijos mokslų krypties tarybos posėdyje 2013 m. gruodžio 13 d. 14 val. Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Audronės Glosienės auditorijoje.

Adresas: Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222, Vilnius, Lietuva

Disertacijos santrauka išsiuntinėta 2013 m. lapkričio d. Disertaciją galima peržiūrėti Vilniaus universiteto bibliotekoje.

Summary

Relevance of the research. The development of the learning society highlighted in European Union and Lithuanian strategic documents.

Strategy *Europe 2020* envisages the pursuit of advanced growth (Europe 2020, 2010) through the promotion of more effective investment into education, scientific research and innovations. Among the implementation means provided for by the priorities in the fields of education and training is *Education and Training 2020* programme. Lifelong learning is considered one of the key trends to be developed while implementing the above mentioned programme (Council Conclusions..., 2009).

In the strategy *Lithuania 2030* education is assigned the task to “summon the educational community and all Lithuanian people for continual and purposeful training while pursuing personal and national success” (Lithuania 2030, 2010). Strategy implementation tool – *National Progress Programme 2014-2020* (For 2014-2020..., 2012) aims at providing each Lithuanian citizen the opportunity to materialize their possibilities and abilities in the fast changing situation and themselves become the initiators of positive variation, able to energetically act through their incessant education, knowledge development, creativity and entrepreneurship. The programme also strives to promote lifelong learning, partnership, creativity, entrepreneurship and leadership, knowledge development, dissemination and utilization, use of health and natural environment and framing of public spirit and responsibility.

One of the priority trends indicated in *National Education Strategy 2013-2022* is to “create the system of incentives and conditions for lifelong learning based on proactive assistance in self-recognition and selecting the way in the world of activity” (Regarding state education..., 2012).

Generalizing on the objectives indicated in European Union and Lithuanian strategic documents, it can be stated, in M. Formosa’s (2013) words, that “the idea of lifelong learning in the European Union is an ongoing topic”; and R. Miller (2004) believes that the future of Europe can be imagined as “intensively learning society”.

Strategies and priorities of the European Union and Lithuania are being implemented in globalization affected environment characterized by the fact that

transmission of information is not absolutely objective and just, due to the multiplication of the versions of truths (Tomlinson, 2002), strong influence from information mediators (Duoblienė, 2009), life in a purposefully framed information space (Schiller, 2006), surrounding information noise (Bauman, 2006) and the fast evolving professional rotation as well as the increase in expert systems that we face (Giddens, 2000).

Training of information literacy skills is an effective way to achieve the tasks set forth in the strategies *Europe 2020* and *Lithuania 2030* and programmes *Education and Training 2020* and *National Progress Programme 2014-2020*, as information literacy is viewed as a creative skill enabling to find, critically assess and utilize information of various types and forms and encompassing information handling skills essential in studies, scientific research and professional activities, thus being an integral part of lifelong learning (Information, 2000; Smith et al., 2013, Lau, 2013).

Association of American Colleges and Universities (2008) has included information literacy into the list of intellectual and practical skills necessary to modern individual, the *Institute of Museum and Library Services* maintains that information literacy skills are among the key skills in the 21st century essential to information users (Museums, Libraries and 21st Century..., 2008, p. 2) and A. Lee (Lee, 2013) has arrived to the conclusion that information literacy skills are among the essential skills in knowledge society.

Development of information literacy skills is among the key functions of contemporary academic libraries, therefore, according to T. Wilson (2008), A. M. Johnson et al. (2008), M. Oakleaf and L. Owen (2013), the development of the said skills is for the most part advocated for and cultivated by libraries at higher education institutions. In the thesis librarians involved in the development of users' information literacy skills are referred to as *librarians-educators*.

As suggested by, for example, research results of such scholars as H. B. Rader, 2002; L. Saunders, 2009; C. Dixon-Thomas, 2012; A. M. Johnson et al., 2012, the relevancy of the development of information literacy skills at the institutions of higher education is increasing, thus building the significance of the ability of librarians to take up the development of information literacy skills. Simultaneously there is an increasing demand for the research of issues related to the training of librarians-educators, and in

the discourse of the training of librarians-educators there is deficiency of factors responsible for the framing of the professionalization of librarian-educator.

It should be noted that the development of information literacy skills has been escalated for more than four decades. However, various research data indicate that professional librarians which being educated in the library science are not sufficiently trained to be able to take up the development of information literacy (Albrecht and Baron, 2002; Bewick and Corral, 2010; Click and Walker, 2010; Julien and Genuis, 2011; Mcadoo, 2012). Similar situation is identified in Lithuania (Grigas, 2013). The majority of research is aimed at the elaboration of the concept of information literacy and methods of its development, whereas studies focusing on the readiness of librarians to take up the development of information literacy skills are few and far between (Julien and Genuis, 2011; Montiel-Overall and Grimes, 2013).

Results of various investigations suggest that librarians acquire knowledge and skills necessary to the development of information literacy skills on-site by means of self-education or when attending refresher courses. Such practice should be considered faulty. Insights of various researchers suggest that the most effective and rational way to train librarians-educators is by incorporating the training into university studies (Dalrymple, 2002; Johnson et al., 2008; Ishimura and Bartlett, 2009; Click and Walker, 2010).

Generalizing, an assumption can be made that the topics related to the training of librarians-educators are relevant from both theoretical and practical point of view. The aspiration for the development of the learning society set forth in Lithuanian and European Union strategic documents presupposes the need for the design of certain tools required for the implementation of the said objective. Libraries can get actively involved in the development of the learning society through the training of users' information literacy skills. This predetermines the need for the training of librarians-educators able to qualitatively develop information literacy skills of the society.

Research problem. Due to globalization and changes in information and communication technologies, information users face a huge amount of information. The architecture of the infrastructure of information storage and access is increasing in

complexity and its usage requires additional expert knowledge and skills. The abovementioned facts condition the greatest challenge faced by information users today, which is the ability to quickly and effectively find trustworthy information (Doomen, 2009; Blair, 2010; Hilbert, 2012, Strother et al., 2012).

The above-described situation is accountable for the great demand in the development of information literacy skills, however librarians are not ready to take up the task.

Most scholarly research dedicated to the issues related to librarian-educator's training are fragmentary and only partially cover the topics pertaining to librarian-educator's training. One should admit that there is a deficit of complex research aimed at the analysis of the entire topics related to librarian-educator's training within the university study programme. Furthermore, there are also very few inquiries into the system of librarian-educator's training. Research conducted to date made no attempts to knit the key entities of librarian-educator's training into a controlled whole and analyse their interaction which would allow to strategically view the training of librarians-educators in the context of the learning society.

As there is no framed training system of librarians-educators in Lithuania, theoretical and practical factors which condition the demand for it invite to answer the following question: "How the conceptual model of librarian-educator's training should be framed?" At the same time the question of the efficiency and rationality of the said conceptual model is posed, and it is necessary to explain how such model could be practically incorporated into the university study programme aimed at the training of professional librarians.

Research history of the topic. Four research trends related to the concept of librarian-educator can be distinguished: definition of librarian-educator; level of librarians-educators' preparation to take up development activities; skills and knowledge necessary to librarians-educators; and methods of the development of skills and knowledge characteristic of librarians-educators.

The definition of librarian-educator is among the most escalated topics in the community of library scientists that has been researched by M. Hepworth, 2000; B. P.

Lynch and K. R. Smith 2001; R. Albrecht and S. Baron, 2002; R. Biddiscombe, 2002; L. A. Knight, 2002; M. Nimon, 2002; F. M. DeFranco and R. Bleiler, 2003; S. Bell and J. Shank, 2004; P. Brophy, 2005; C. Powis, 2005; M. Feetham, 2006; L. Cox, 2007; S. Walter, 2008, M. E. Edwards and E. W. Black, 2012; R. A. Hall, 2013. The researchers point out that courses of information literacy organized by librarians are gaining popularity at universities. In an increasing number of cases such courses are integrated into study programmes, therefore the role of the librarian shifts from that of passive participant of the studies (accumulation, storage and dissemination of information) to that of active participant of the studies (mode of search for and use of information). Librarians involved in the development of information literacy skills anchor as part of the academic personnel.

H. Conroy and D. Boden, 2007; K. Davis, 2007; L. Bewick and S. Corral, 2010; H. Julien and S. K. Genuis, 2011; P. Montiel-Overall and K. Grimes, 2013 established that librarians lack knowledge and competences to be able to develop skills of information literacy which results in the absence of self-confidence for librarians to take up the said development. In order to acquire necessary qualifications librarians attend seminars and courses. This objective is hard to achieve due to the shortage of special seminars and courses designed to develop the skills of librarians-educators. One of the problems is the fact that necessary knowledge and skills are pursued already after employment in a library. This causes additional difficulties as not all workplaces offer possibilities for qualifications and the acquired knowledge and skills are of different content and level.

Researchers who have analysed skills and knowledge essential to librarian-educator, for example, S. Pinfield, 2001; C. Botts and M. Emmons, 2002; K. Bridges, 2003; M. Oldroyd, 2004; P. Levy and S. Roberts, 2005; M. C. C. Torr and T. P. Saetre, 2009; L. Saunders, 2012, differentiate between communicational and IT skills, self-directed learning, skills related to the development of critical thinking, ability to apply teaching and motivation theories, plan the process of training, and knowledge how to organize lectures and seminars. It should be noted that the above-listed authors disagree with regard to the skills and knowledge essential to librarian-educator. *Association of College and Research Libraries (ACRL)* summarized the research findings of certain

scholars and in 2007 (United States of America) issued *The Standards for Proficiencies for Instruction Librarians and Coordinators* (The Standards for Proficiencies..., 2007). These standards set forth the whole of skills and knowledge necessary to the librarian of an academic library involved in the development of users' information literacy skills. This is the most comprehensive document defining the skills of librarian-educator.

Scholars who investigated the development methods of skills and knowledge characteristic of librarians-educators, including S. B. Mandernack, 1990; B. S. Sullivan, 1997; S. Deese-Roberts and K. Keating, 2000; Y. N. Meulemans and J. Brown, 2001; J. A. Peacock, 2001; J. K. Valenza, 2004; Y. Ishimur and J. C. Bartlett, 2009; A. Click and C. Walker, 2010; C. McGuinness, 2011; Y. Hultman et al., 2012, distinguished three methods of education: self-directed learning or on-site learning through interaction with colleagues; refresher (qualification) courses, seminars, and conferences; studies of library science. From the abovementioned three methods the thesis dwells on the concept of the education of librarians-educators in the course of library studies.

Two theses in a way related to the topic in question have been written: G. Tautkevičienė's dissertation *Factors influencing the emergence of students' individual learning environments in the university library educational environment* (Tautkevičienė, 2005) pertaining to education sciences and analysing issues related to the development of information literacy skills of the academic community; and V. Vaičiūnienė's dissertation *Information Literacy in Modernization of University Education* (Vaičiūnienė, 2007) also pertaining to educational sciences and investigating topics related to the integration of tools of information literacy development into the content of university education. No dissertation analysing the framing of librarian-educator's training system has hitherto been defended in Lithuania.

The only research scrutinizing the preparation of librarians to take up the development of information literacy skills in Lithuania could be regarded the analysis of study programmes intended for the training of professional librarians in Lithuania conducted by the author of this thesis (Grigas, 2011). The research was aimed at establishing whether study programmes intended for the training of professional librarians train specialists able to take up activities related to the development of information literacy skills.

The conducted analysis of scientific sources allows the proposition that to date we still are in want of research which would properly analyse the topics related to the training of librarians-educators within the university study programme.

The object of the dissertation is the development of librarian-educator's skills in the learning society. The development of librarian-educator's skills is perceived as a system consisting of the whole of interactive entities and due to the said interaction of entities generating added value. This factor is unrepresentative of entities acting alone as each entity is interrelated by certain properties and operation mechanism. The training of librarian-educator is viewed as the interrelation of four entities *student, teacher, training methodology* and *context* – whose purposeful management is based on the systemic approach and affords ground for the implementation of effective training of librarians-educators.

The subject of the dissertation is the **management** of librarian-educator's training within the university study programme aimed at the training professional librarians based on the systemic approach.

Framework of the research. The focus lies on the framing of the system of librarian-educator's training in university study programmes. The specialisation of librarian-educator is confined by the development of information literacy skills in university students. This dissertation is not aimed at the presentation of the evolution history of librarian-educator, therefore librarian-educator is analysed in a factographic and chronologically inconsistent manner. The problematic side of the object, system of education and the representative conceptual model are bestowed the biggest share of attention as an attempt is made to answer the question how the system of the training of librarian-educator functions.

The goal of the dissertation is to theoretically validate and develop the conceptual model of librarian-educator's training within the university study programme

designed for the training of professional librarians. The following **tasks** are invoked in the pursuit of the above-indicated goal:

1. To analyse the demand for the librarian-educator in the learning society and to define its concept, role and set of skills necessary for the development of information literacy;
2. To establish the current situation in librarian-educator's training by coupling it with the needs of the learning society and to frame the conceptual model of librarian-educator's training;
3. To evaluate the validity of the conceptual model of librarian-educator's training in real environment and to propose practical application of the model in the university study programme aimed at the training of professional librarians.

Theses to be defended:

1. Theoretical substantiation of the need for librarians-educators in the context of the learning society covering librarian-educator's concept, role and set of competences which are the subject of strategic education related attitudes of the society and thus have to be assessed while organizing the framing of the learning society in Lithuania.
2. The conceptual model of librarian-educator's training framed on the basis of the approach of lean thinking, soft systems methodology and methods of ontology framing consists of four interrelated entities – *student*, *teacher*, *training methodology* and *context* – and allows identification and holistic assessment of the organization of librarian-educator's training and identify interaction with strategic trends in the framing of the learning society set forth in European Union and Lithuanian strategic documents, functions of academic libraries and objectives of study programmes aimed at the training of professional librarians, as well as establish the directions for the development of its training.
3. The conceptual model is valid as its double testing in real environment helped achieve the goal initially posed to the model – it facilitated the

training of librarians-educators as the difference between the testees' competences prior and after the testing was significant.

Methodology of the research. In the **first part** of the study analysis and synthesis of scientific research and theories was used. The main methods used in the **second part** were theory analysis and synthesis, and systemic analysis. In the **third part** the author utilised action research and methods of quantitative and qualitative content analysis and statistical analysis.

The validation of librarian-educator's activities is framed on the basis of P. Brophy's (2000) model of library activities which indicates that *training and advice* is among the functions of the library while acting as the mediator between information resources and information users. In this thesis the development of information literacy skills is considered one of the means for the implementation of the *training and advice* function.

The validation of librarian-educator's activities is framed responding to the demand for the training of information literacy skills. In order to operationalize the conception of librarian-educator, the peculiarities of librarian-educator's field of activities within the university are analysed, the rules for librarian-educator's activities and the methods of their development are set. In addition, the organizational and functional structure of the conception of librarian-educator is set and the relevance of librarian-educator's activities in Lithuanian and foreign academic libraries is assessed.

As the dissertation is interdisciplinary, communication and information sciences as well as management science are combined within its framework. The framing of the conceptual model of librarian-educator's training is based on soft systems methodology (Checkland, 2000), methods of ontology development (Noy and McGuinness, 2001) and the approach of lean thinking (Womack et al., 1990; Womack and Jones, 2010).

The author of the dissertation holds post-structuralist attitude towards the framing of the conceptual model (Murdoch, 2006). This means that the possibility of objective knowledge and one truth is disclaimed thus taking relativism as the basis. "In post-structuralism the system is emphasized and appreciated to a greater extent than the individual" (Murdoch, 2006, p. 9-10), therefore a great share of attention is bestowed on

the analysis of interrelations between entities within the system. As suggested by the post-structuralist approach, there are no possibilities to create a strict and finite system.

The validity assessment methodology of the conceptual model is based on D. L. Kirkpatrick's Four-level Evaluation Model (Kirkpatrick, 2005).

The investigation of possibilities for the implementation of librarian-educator's training in Lithuania is assessed (qualitative examination is conducted and the findings are assessed with the help of factor analysis) and validity of the conceptual model, when it is implemented within the framework of the study programme aimed at the training of professional librarians, is examined with the help of methods of quantitative and qualitative analysis as well as statistical analysis. Validity of the conceptual model is assessed through action research analysing two groups – the main intervention group and experimental group. The following methods of statistical analysis were employed for the processing of the said data: *Kendalls's Tau-b* for the calculation of rank correlation coefficients; *Independent-samples T-test* – for comparison of the means between two unrelated samples; *Levene's Test* – for the assessment of the equality of variances for a variable; *Paired-samples T-test* – for the measuring of the difference between subscales in statistically meaningful means.

Scientific relevance and novelty of the research. The thesis conceptualises the activities of librarians-educators and offers theoretical substantiation of their relevance in the learning society. Through the development of information literacy skills librarians-educators help sustain the expansion of the learning society.

Softs systems methodology was utilised to control the hitherto non-conceptualized problem of the real world – training of librarian-educator. The methodology afforded ground for the analysis of problematic situation, identification of the key definitions of the system, framing of the conceptual model on the basis of core definitions and execution of its comparative analysis, and calculation of alternatives. The soft systems methodology was also used to identify the hitherto not defined entities of librarian-educator's training and the properties of their interrelations as well as their structured operation, thus facilitating the control of their interaction with the environment (other systems).

The methods of ontology framing have for the first time been utilised seeking to establish the hierarchical structure and properties of the entities of librarian-educator's training, accumulate structured information on librarian-educator's training and frame the graphic form of the conceptual model.

The methodology of lean thinking has also been employed in the framing of the conceptual model of librarian-educator's training facilitating the design of conceptual model rationally using the system's resources. With reference to the methodology of lean thinking the conceptual model was framed in the current study programme instead of creating a new one.

Given the peculiarities of the conceptual model, it was opted for action research in its implementation in real environment which served as basis for the cyclic implementation of the model and ensured the process of its refinement (adjustment), as the post-structuralist approach suggests that the model cannot be finite. The evaluation of the conceptual model's validity was pursued on the basis of D. L. Kirkpatrick's Four-level Evaluation Model which afforded ground for the assessment of long- and short-term effect of the implicit results of the conceptual model's implementation.

Generalising, it can be noted that the novelty and theoretical weight of the research are determined by complex findings in the framing and testing of the conceptual model offered in the dissertation, as a novel conceptual model is designed in the study which in a structured manner defines librarian-educator's training and frames the findings of the conceptual model's validity research. Considering the peculiarities of the context of librarian-educator's training, specific objectives typical of the librarian-educator's training and conditioning the choice of techniques for the implementation of the conceptual model have been distinguished. Theoretical and practical results of the dissertation research allow the framing and presentation of possible further trends of research related to the application of the conceptual model in other study programmes.

Structure of the dissertation. The first part "Theoretical Substantiation of the Demand for Librarians-Educators in the Context of the Learning Society" focuses on the first objective of the dissertation – substantiation of the need for librarians-educators in the learning society. It is tackled in three directions. First of all, the conception of

education activities of academic libraries within the institution of higher education is scrutinized and the relevance of such activity is assessed. Then, the conception of librarian-educator's activities within the university is analysed. And finally, the set of librarian-educator's competences is subjected to examination.

The second part "The Framing of the Conceptual Model of Librarian-Educator's Training within the Study Programme for the Training of Professional Librarians" deals with the second objective –having evaluated the current situation in librarian-educator's training, trends for its refinement are projected by framing the conceptual model of librarian-educator's training. Once the current situation in the training of librarians-educators is established, the conceptual model is framed, taking into consideration the entities of librarian-educator's trainings and their properties.

The third part "Evaluation of the Librarian-Educator's Conceptual Model" overviews the attempts to implement the conceptual model of librarian-educator's training. Here the third objective of the thesis is embodied. This part of the study dwells on the methodology of implementation of the conceptual model and offers the inquiry into the possibilities of implementation of librarian-educator's training in Lithuania the results of which predetermine the contents of the subject *Methodology of information literacy training* which is the core axis of action research. In addition, empirical data collected in the action research on the basis of the conceptual model of librarian-educator's training are analysed and the generalizations regarding the validity of the said model are presented.

Main findings. Pursuing the goal of the dissertation the conceptual model of librarian-educator's training within the university study programme designed for the training of professional librarians was framed.

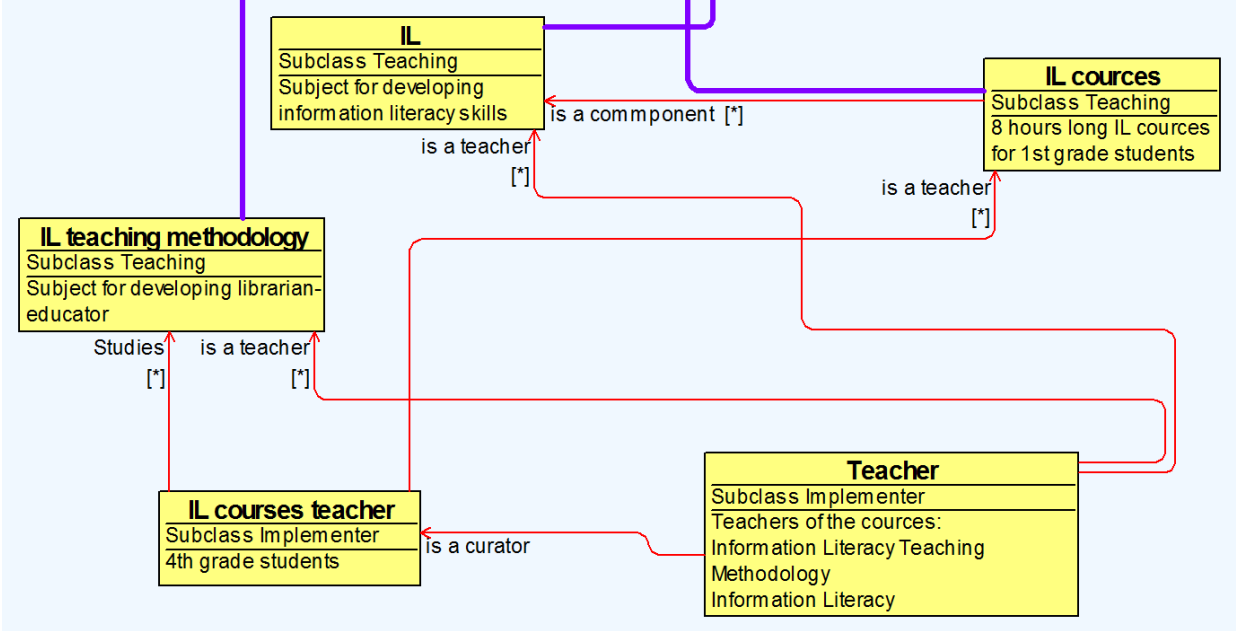
Description of the conceptual model

The conceptual model consists of 42 ontology classes and 28 properties thereof. Classes in the conceptual model are represented without their content. Researcher or practitioner responsible for the application of the model in real environment fills the classes with content. This feature of the conceptual model affords ground for the application of the model in question in various contexts irrespective of changes in

conditions and tasks. The design of the hierarchical structure of classes and their properties allows the framing of the graphic representation of the conceptual model with the help of *Protege 4.3* tool. Given the generous size of the graphic representation of the conceptual model and due to space shortage the summary features only a fragment of it. In the said fragment of the model's graphic representation classes are partially filled with content (Figure 1).

Figure 1. Fragment of the conceptual model of librarian-educator's training.

Description of the fragment of the conceptual model represented in Figure 1: Executor **Teacher** [subclass Implementer] identified by (property *is a teacher*) **IL teaching methodology** [subclass Teaching] and **IL** [subclass Teacher] is curator (property *is a curator*) **IL courses teacher** [subclass Implementer]; Event **IL courses** [subclass Teaching] is component of (property *is a component*) **IL** implemented (property *is a teacher*) by **IL courses teacher** who studies (property *studies*) **IL teaching methodology**.

Evaluation of the conceptual model

The conceptual model was tested in real environment at the Faculty of Communication of Vilnius University within the framework of the study programme

aimed at the training of professional librarians-educators. The model was tested twice: the initial test was executed in the autumn semester of 2011-2012 and the principle test was completed in the autumn semester of 2012-2013.

The evaluation of the model was conducted through the implementation of action research in the course of which 4th year students from Library and Information study programme who attended the course *Methodology for Information Literacy Training* produced an 8-academic-hour course *Information Literacy* and delivered it to 1st year students.

Within the framework of the action research quantitative and qualitative data of 4th year students' self-examination were collected, including those on preparation of the course, teaching results, feedback from students, achievements of students, changes in competences and assessment from experts who monitored the implementation.

Research findings revealed that after the course on the *Methodology for Information Literacy Training*, 4th year students rated their professional competences as librarians-educators much higher, feedback from students was mainly positive, information literacy skills of course attendees increased and the assessment from experts who monitored the execution of the course was also favourable. The improvement of results in the first test session was lower than that in the second test. The methodology of model implementation was slightly adjusted after the first test which helped achieve better results after the re-implementation. This allows the conclusion that the framed conceptual model is appropriate for the training of librarians-educators.

Consideration of results and discussion. The author views the training of information literacy skills as the fulfilment of communicative library function which in the thesis is perceived as mediation between the whole of information users and information resources. Through the development of information literacy skills the library affords ground for better communication between information users and information resources.

Insights offered in the dissertation contribute to the general knowledge on the development of information literacy skills at university and the library's role therein. From the author's point of view, librarian-educator's professionalization in the course of

university studies requires conceptualization as the legitimation of librarian-educator's professionalization is understood as a means to validate the development of information literacy skills pursued by librarians in the institution of higher education. Framing of the librarian-educator's professionalization would both theoretically and practically substantiate librarians' intentions to pursue the development of information literacy skills in various forms, including integration of the development of the competences in question into study programmes or course contents.

Methods and methodology seldom used in research pertaining to Lithuanian library science were utilised in the dissertation. The methodology of lean thinking is applicable in a number of fields, for example motor vehicle and aircraft industry (Hines et al., 2004), design of information systems (Hicks, 2007), and health care sector (Mazzocato et al., 2010, Rosmulder, 2011). In the dissertation the approach of lean thinking was employed to ensure maximally rational use of resources in the framing of librarian-educator's professionalization. Soft systems methodology in library and information sciences has been exploited for various tasks, for instance, administration of library's information services (for example, Delbridge and Fisher, 2007) and the development of user-focused and evidence-based digital libraries' projects (Somerville et al., 2009). The dissertation utilised the soft systems methodology as a methodological tool to frame the conceptual model of librarian-educator's training. The method of ontology, which is increasingly gaining grounds in the development of digital heterogeneous information units for the purpose of the integrity of content and semantic search, was employed for the visualisation of librarian-educator's training as a system comprising the interaction of the constituent entities (Gilchrist, 2003). Employment of the above-described methodology in this dissertation expanded the fields of the method's application in library and information sciences. The method of ontology utilised in dissertation research allowed the structuring of the entities of librarian-educator's training system into classes of interaction and facilitated the identification of connections between the said entities through the properties.

There is no analogous comprehensive research on the possibilities of librarian-educator's training within the study system designed for the training of professional librarians. Findings of this research could encourage related investigations aimed to

disclaim or confirm the results of this research, appropriateness of application of the methods in other contexts, under different supervisor of the research and with different participants of the experiment.

Conclusions and recommendations. Generalizing the results of theoretical and empirical analysis, it can be stated that the goal of the dissertation – to theoretically validate and frame the conceptual model of librarian-educator’s training within the university study programme aimed at the training of professional librarians – has been achieved as each and every of the posed objectives has been executed.

1. Following the analysis of the need for librarians-educators in the learning society and definition of librarian-educator’s concept, role and set of competences necessary for the development of information literacy, the first objective of the dissertation was solved, which allows the proposition that:

- Librarian-educator is a professional involved in the development of the society’s information literacy skills the whole of which is defined in *Information Literacy Competency Standards for Higher Education*. Development of information literacy skills is considered active education activity pursued by the library which ensures the implementation of the key function of the library – effective mediation between information users and information resources – as it enhances the users’ ability to effectively use information. The whole of librarian-educator’s skills is defined in *The Standards for Proficiencies for Instruction Librarians and Coordinators*;
- The demand for librarian-educator – trainer of information literacy skills – in the learning society is substantiated by the objective set forth in European Union and Lithuanian strategic documents, namely to develop the learning society through the encouragement of lifelong learning of general competences and promotion of continuous personal development, ability to adapt to the changing conditions of the labour market and development of competences required in the labour market, which directly pertains to the development of information literacy skills;

- The development of the society's information literacy skills implemented by librarian-educator ensures the expansion of the learning society as it rears the ability to identify the nature and scope of required information, effectively access, critically evaluate and creatively use the necessary information for one's own purposes; working individually or as part of a team efficiently utilise the information pursuing the objectives in compliance with ethic and legal requirements;
  - The concept of librarian-educator and the function framed on its basis complement and afford ground for a more efficient fulfilment of the function of mediation between the whole of information users and information resources currently pursued by libraries.
2. The identification of the current situation in librarian-educator's training and its association with the needs of the learning society as well as the framing of the conceptual model of librarian-educator's training resulted in the execution of the second objective which allows the proposition that:
- The current situation in librarian-educator's training cannot to the full extent and on the required level meet the needs of the learning society as at present librarians-educators are not being purposefully trained. Mostly librarians acquire competences necessary for the training of information literacy on their own account;
  - The current situation in librarians-educators' training that is associated with the needs of the learning society can be improved by implementing the conceptual model of librarian-educator's training framed within this study as it can ensure the training of a specialist meeting the needs of the learning society, namely the trainer of information literacy skills;
  - The logics of the conceptual model and its methodological basis afford ground for its utilization as a tool instrumental in the training of librarians of desired specialization within the framework of the university study programme designed for the training of professional librarians;
  - The methodology of ontology which facilitated the framing of the conceptual model allowed the structuring of librarian-educator's training

into semantic interaction of constituent entities and visualisation of the training through ontology classes and their properties.

3. Execution of the third objective – to evaluate the validity of the conceptual model of librarian-educator’s training and propose practical application of the said model in the university study programme aimed at the training of professional librarians – proved that the conceptual model is appropriate for librarian-educator’s training:

- The conceptual model which is based on the systemic approach and holistically assesses librarian-educators training is appropriate for the organization of librarian-educator’s training as it ensures standardized preparation for the training and planning of the delivery of the course;
- The model also ensures standardized content of the courses and their development;
- It allows establishing the interaction between the entities of the conceptual model: changes in training results are subject to changes in the number of students, situation and motivation of the testees as well as their emotional and intellectual preparation. On the other hand, the essence of application of the conceptual model in practice is not affected;
- The conceptual model based on the method of ontology and ensuring the semantics of its entities requires that with the adjustment of the content of one of the entities, other interacting entities are also reviewed;
- In the course of action research, the synergy of quantitative and qualitative data served as a reliable instrument proving the validity of the conceptual model as in the second research the results of competence analysis were higher than in the first one. The said changes in competences were induced by adjustments to the methodology of the model’s application which allowed to produce better results.

Peer-reviewed publications during the period of writing of the thesis:

- GRIGAS, Vincas. Bibliotekininko edukatoriaus ugdymo galimybės: Lietuvos atvejis. *Informacijos mokslai*, t. 58, p. 74-93, 2011. ISSN 1392-0561.
- GRIGAS, Vincas. Sistemų teorijos taikymas kuriant bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį profesionalius bibliotekininkus rengiančioje studijų programoje. *Tiltai*, Nr. 3 (64), p. 167-190, 2013. ISSN 1392-3137.

Other peer-reviewed publications:

- GRIGAS, Vincas. Bibliotekininko vaidmuo informacinio raštingumo ugdymo kontekste. *Bibliografija 2010-2011: mokslo darbai*, 2013, p. 68-79. ISBN 978-609-405-071-8.
- ГРИГАС, Винцас. Библиотекарь-педагог в контексте изменения парадигмы высшего образования. *Вестник Санкт Петербургского государственного университета культуры и искусств*, Nr. 4, 2011, p. 63-66.

Other scientific publication:

- GRIGAS, Vincas. The preparedness of librarians to undertake educational activities in the context of civic literacy development [interaktyvus]. [Ryga]: *IFLA Satellite Pre-Conference Information for Civic Literacy*, 2012 rugpjūčio 8-10 d. [žiūrėta 2012 rugsėjo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://academia.lndb.lv/xmlui/handle/1/1172>>.

Research carried out during the writing of thesis was presented in the following reports delivered at conferences and seminars:

- *Theory, methods and models of training of librarians as educators*. NORSLIS „Workshop on Theories, Methodologies and Research Methods in Information Studies“. Tallinn University, Tallinn, Estonia. 2009 11 23-27.
- *Librarian as educator: contemporary trends and issues due to changing nature of Higher Education area*. Konferencija „60th scientific conference of post-graduates and students“. Sankt Peterburg state university Of culture and arts Library and information faculty, Saint Petersburg, Russia. 2011 04 13-15.
- *Education opportunities of librarian as educator in Lithuania*. Vilnius University Faculty of Communication international scientific conference „Komunikacijos ir informacijos mokslai tinklaveikos visuomenėje: patirtys ir išvalgos“. Vilnius University Library, Vilnius, Lithuania. 2011 06 16-18.
- *Ethical use of information in Lithuania: case of librarianship students*. Seminar „Utrecht Network Staff training week 2011 – Workshop for university librarians“. University of Iceland, Reykjavík, Iceland. 2011 10 17-22.
- *Development teaching skills for the librarian as educator in the educational process of information users*. NORSLIS „Methods and methodologies in information studies“. Vilnius University, Vilnius, Lithuania. 2011 11 14-18.
- *Research methodology enabling to determine the study programmes ability to produce the librarians as educators*. International conference „4th Quantitative and Qualitative Methods in Libraries International Conference“. Limerick, Ireland. 2012 05 22-25.
- *The preparedness of librarians to undertake educational activities in the context of civic literacy development*. International conference „IFLA Satellite Pre-Conference Information for Civic Literacy“. Riga, Latvia. 2012 08 8-10.
- *Sistemų teorijos taikymas kuriant bibliotekininko edukatoriaus ugdymo sistemą*. International conference „Sugražinta praeitis: prof. Levo Vladimirovo fenomenas

ir mokslinių idėjų sklaida“. Vilnius University Library, Vilnius, Lithuania. 2012
11 15-16.

Advanced training during the period of writing of the thesis:

- NORSLIS *Workshop on Theories, Methodologies and Research Methods in Information Studies*, Tallinn University, Tallinn, Estonia (2009).
- Project *IPBib Vienna 2010*, Vienna University, Vienna, Austria (2010).
- NORSLIS *Methods and Methodologies in Information Studies*, Vilnius University, Vilnius, Lithuania (2011).
- Utrecht Network staff training week *Electronic access and information literacy practices, user education, information ethics and plagiarism*, Island University Library, Reykjavik, Iceland (2011).

Author details

Vincas Grigas was born on July 2, 1984 in Kupiškis (Lithuania). In 2007 at the University of Klaipėda he was awarded Bachelor's Degree and diploma in communication and information sciences (journalism) and in 2009 successfully completed Master's Degree studies in communication and information sciences (Library and Information Centre Management).

From 2003 to 2008 was employed in dailies "Klaipėda" and "15min" and monthly "Ozonas" in positions from a reporter to the editor of a supplement. In 2006 together with colleague Neringa Maciūtė was pronounced national winner of European Union journalists' competition "For Diversity. Against Discrimination" for the experimental analysis of the society's level of tolerance towards sexual minorities.

In 2008 switched to library sector and started working at Vilnius University Library. At present he is Head of Customer Service Department. In 2012 at the Ministry of Culture of the Republic of Lithuania V. Grigas was pronounced the best young librarian of 2011 for the enhancement of library's status through the development of inspiring and attractive study and research environment as well as application of innovative and creative solutions in the field of customer service.

Starting from 2009 V. Grigas has been employed as a lector at the Institute of Library and Information Science of the Faculty of Communication at Vilnius University. He delivers lectures on *Information Literacy*, *Methodology for Information Literacy Training*, *Application of Electronic Sources of Information*, and *Communication and Information Theories*.

V. Grigas has worked as a lector at various projects, including "eMoDB.LT: Opening of Research Databases for Lithuania", "Development of Competences of Open Museum Specialists", "Improvement of Competences of School Library Employees through Application of Modern Tools", and "Information Literacy in Libraries 'We Care!'".

E-mail: vincas.grigas@gmail.com

Santrauka

Disertacijos aktualumas. Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginiuose dokumentuose akcentuojamas besimokančios visuomenės plėtojimas.

Strategijoje *Europa 2020* numatyta siekti pažangaus augimo (Europa 2020, 2010) skatinant veiksmingesnes investicijas į švietimą, mokslinius tyrimus ir inovacijas. Viena iš prioritetuose švietimo ir mokymo srityje numatytų įgyvendinimo priemonių yra programa *Education and Training 2020*. Mokymasis visą gyvenimą laikomas viena iš esminių krypčių, kuri turėtų būti plėtojama įgyvendinant šią programą (Tarybos išvados..., 2009).

Strategijoje *Lietuva 2030* švietimui nurodoma užduotis „sutelkti švietimo bendruomenę ir visus Lietuvos žmones nuolat ir kryptingai lavinti siekiant asmeninės ir šalies sėkmės“ (Lietuva 2030, 2010). Strategijos įgyvendinimo priemonėje *2014–2020 nacionalinėje pažangos programoje* (Dėl 2014–2020 metų..., 2012) siekiama sudaryti sąlygas kiekvienam gyventojui realizuoti savo galimybes ir gebėjimus esant sparčiai besikeičiančioms sąlygoms, patiems tapti pozityvios kaitos iniciatoriais, gebančiais aktyviai veikti dėl nuolatinio mokymosi, žinių kūrimo, kūrybiškumo ir verslumo. Šioje programoje taip pat siekiama skatinti mokymąsi visą gyvenimą.

Viena iš *Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos* prioritetinių krypčių yra „sukurti paskatų ir sąlygų mokymosi visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksnia pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje“ (Dėl valstybinės švietimo..., 2012).

Apibendrinant Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginiuose dokumentuose įvardytus siekinius galima teigti, M. Formosos (2013) žodžiais tariant, kad „mokymosi visą gyvenimą idėja Europos Sąjungoje yra nuolatinė tema“, o R. Milleris (2004) mano, kad Europos ateitis įsivaizduojama kaip „intensyviai besimokanti visuomenė“.

Europos Sąjungos ir Lietuvos strategijos bei prioritetai įgyvendinami globalizacijos veikiamoje aplinkoje, kuriai būdinga, kad informacijos perdavimas nėra absoliučiai objektyvus ir teisingas dėl tiesų versijų multiplikacijos (Tomlinson, 2002), informacijos tarpininkų poveikio (Duoblienė, 2009), tikslingai formuojamos

informacinės erdvės (Schiller, 2006), informacinio triukšmo (Bauman, 2006) ir sparčiai vykstančios profesinės kaitos bei gausėjančių ekspertinių sistemų (Giddens, 2000).

Informacinio raštingumo gebėjimų ugdymas¹ yra vienas iš efektyvių būdų pasiekti uždavinius, numatytus strategijose *Europa 2020*, *Lietuva 2030* ir programose *Education and Training 2020* bei *2014–2020 nacionalinėje pažangos programoje*, nes informacinis raštingumas traktuojamas kaip kūrybingas gebėjimas² rasti, kritiškai įvertinti bei naudoti įvairaus pobūdžio ir formatų informaciją, apima studijose, moksliniuose tyrimuose ar profesinėje veikloje būtinus gebėjimus darbui su informacija ir yra mokymosi visą gyvenimą sudėtinė dalis (Information, 2000; Smith et al., 2013, Lau, 2013).

Amerikos koledžų ir universitetų asociacija (angl. Association of American Colleges and Universities) (2008) informacinį raštingumą įtraukė į šiuolaikiniam žmogui būtinų intelektualinių ir praktinių gebėjimų sąrašą. *Muziejų ir bibliotekų paslaugų institutas* (angl. Institute of Museum and Library Services) teigia, kad informacinio raštingumo gebėjimai yra vieni iš kertinių XXI amžiaus gebėjimų, būtinų informacijos vartotojams (Museums, Libraries and 21st Century..., 2008, p. 2), o A. Lee (Lee, 2013) pateikia išvadą, kad informacinio raštingumo gebėjimai yra vieni iš būtinų gebėjimų žinių visuomenėje.

Anot T. Wilsono (2008), A. M. Johnsono ir kt. (2008), M. Oakleaf ir L. Oweno (2013), informacinio raštingumo gebėjimų ugdymą daugiausia propaguoja bei plėtoja aukštųjų mokyklų bibliotekininkai. Disertacijoje bibliotekų darbuotojai, ugdantys vartotojų informacinio raštingumo gebėjimus, įvardijami terminu *bibliotekininkas edukatorius* (angl. librarian as educator).

Informacinio raštingumo gebėjimų ugdymo aktualumą patvirtina H. B. Raderio (2002), L. Saunders (2009), C. Dixon-Thomaso (2012), A. M. Johnsono ir kt. (2012) tyrimų rezultatai. Taip pat didėja poreikis teoriškai ir praktiškai iširti bibliotekininkų edukatorių ugdymo problematiką, nes bibliotekininko edukatoriaus ugdymo tyrimų

---

¹ Terminas *ugdymas* disertacijoje yra traktuojamas kaip kryptinga ir suplanuota veikla, kurios rezultatas yra gebėjimai, turint omenyje, kad terminas vartojamas kontekste, susijusiame su informacinio raštingumo gebėjimų ugdymu.

² Terminas *gebėjimai(-as)* disertacijoje suvokiamas kaip individo galimybės atlikti tam tikrą veiksmą, veiklą, poelgį (Jovaiša, 2007, p. 62).

diskurse stokojama žinių apie veiksnius, lemiančius bibliotekininko edukatoriaus profesionalizacijos susiformavimą.

Svarbu pabrėžti, kad informacinio raštingumo gebėjimų ugdymo problematiką bibliotekininkystės teoretikai ir praktikai plėtoja daugiau nei keturis dešimtmečius. Tačiau pastarojo dešimtmečio tyrimų rezultatai rodo, kad profesionalūs bibliotekininkai, studijuodami bibliotekininkystę, nepasirengia užsiimti informacinio raštingumo gebėjimų ugdymu (Albrecht ir Baron, 2002; Bewick ir Corral, 2010; Click ir Walker, 2010; Julien ir Genuis, 2011; Mcadoo, 2012). Panaši situacija identifikuota ir Lietuvoje (Grigas, 2013). Pabrėžtina, kad yra atlikta daug tyrimų, skirtų plėtoti informacinio raštingumo koncepciją, informacinio raštingumo gebėjimų ugdymo metodus, tačiau stokojama tyrimų, skirtų nagrinėti bibliotekininkų edukatorių parengimo metodiką (Julien ir Genuis, 2011; Montiel-Overall ir Grimes, 2013).

Įvairių tyrimų rezultatai rodo, kad informacinio raštingumo gebėjimų ugdymui reikalingų žinių ir gebėjimų bibliotekininkai įgyja darbo vietoje mokydami savarankiškai arba dalyvaudami kvalifikacijos kėlimo kursuose. Tokia praktika laikytina ydinga. Įvairių tyrėjų išvalgos rodo, kad efektyviausia ir racionaliausia bibliotekininkus edukatorius parengti studijose aukštojoje mokykloje (Dalrymple, 2002; Johnson et al., 2008; Ishimura ir Bartlett, 2009; Click ir Walker, 2010).

Apibendrinant galima daryti prielaidą, kad bibliotekininko edukatoriaus ugdymo problematika yra aktuali tema teoriniu ir praktiniu požiūriu. Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginiuose dokumentuose numatytas siekis plėtoti besimokančią visuomenę suponuoja poreikį sukurti atitinkamų įrankių šiam siekiui įgyvendinti. Bibliotekos gali aktyviai plėtoti besimokančią visuomenę ugdydamos jos narių informacinio raštingumo gebėjimus. Tai lemia poreikį parengti bibliotekininkus edukatorius, kurie sugebėtų kokybiškai ugdyti visuomenės informacinio raštingumo gebėjimus.

Tiriamoji problema. Dėl globalizacijos ir informacinių bei komunikacinių technologijų kaitos visuomenė susidūrė su dideliu informacijos kiekiu. Informacijos saugojimo ir prieigos prie jos infrastruktūra tampa vis sudėtingesnės architektūros, naudojimasis ja reikalauja daugiau ekspertinių žinių ir gebėjimų. Tai lemia, kad šiandienos informacijos vartotojas privalo įgyti informacinio raštingumo gebėjimų

(Doomen, 2009; Blair, 2010; Hilbert, 2012, Strother et al., 2012). Šios aplinkybės sukuria didelį informacinio raštingumo gebėjimų ugdymo poreikį, tačiau bibliotekininkai nėra tinkamai pasirengę užsiimti jų ugdymu.

Dauguma mokslinių tyrimų, skirtų bibliotekininkų edukatorių ugdymo problematikai, yra fragmentiški, apima tik tam tikrą bibliotekininko edukatoriaus ugdymo problematikos dalį. Būtina pripažinti, kad trūksta kompleksinių tyrimų, kuriais būtų siekiama išnagrinėti visuminę bibliotekininko edukatoriaus ugdymo aukštosios mokyklos studijose problematiką. Be to, stokojama tyrimų, kuriuose būtų analizuojama bibliotekininkų edukatorių ugdymo sistema. Iki šiol vykdytuose tyrimuose nebuvo bandyta sujungti pagrindinių bibliotekininko edukatoriaus ugdymo esinių į kontroliuojamą visumą bei nebuvo atlikta jų sąveikos analizė, leidžianti į bibliotekininko edukatoriaus ugdymą strategiškai pažvelgti besimokančios visuomenės kontekste.

Kadangi Lietuvoje nėra suformuotos bibliotekininko edukatoriaus ugdymo sistemos, jos būtinumą lemiantys teoriniai ir praktiniai veiksniai skatina atsakyti į klausimą, „kaip turi būti sukonstruotas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinis modelis?“ Taip pat keliamas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinio modelio efektyvumo ir racionalumo klausimas ir svarbu paaiškinti, kaip šis modelis galėtų būti praktiškai pritaikytas profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje?

Problemos iširtumas. Galima išskirti keturias su bibliotekininko edukatoriaus ugdymo problematika susijusias tyrimų kryptis: bibliotekininko edukatoriaus veiklos apibrėžtis; bibliotekininkų edukatorių pasirengimo užsiimti ugdymo veiklomis lygis; bibliotekininkui edukatoriui būtinų gebėjimų visuma; bibliotekininko edukatoriaus ugdymo būdai.

Bibliotekininko edukatoriaus veiklos apibrėžtis yra viena iš intensyviausiai plėtojamų temų bibliotekininkystės mokslininkų bendruomenėje, kurią yra tyrinėję M. Hepworthas (2000), B. P. Lynch ir K. R. Smith (2001), R. Albrecht ir S. Baron (2002), R. Biddiscombe'as (2002), L. A. Knight (2002), M. Nimon (2002), F. M. DeFranco ir R. Bleileris (2003), S. Bellas ir J. Shankas (2004), P. Brophy (2005), C. Powisas (2005), M. Feetham (2006), L. Cox (2007), S. Walteris (2008), M. E. Edwards ir E. W. Blackas

(2012), R. A. Hallas (2013). Tyrėjai akcentuoja, kad universitetuose įsitvirtina bibliotekininkų organizuojami informacinio raštingumo gebėjimų ugdymo kursai. Dažnėja atveju, kai kursai integruojami į studijų programas, todėl bibliotekininko vaidmuo nuo pasyvaus studijų dalyvio (informacijos kaupimas, saugojimas ir skleidimas) pereina prie aktyvaus studijų dalyvio (formuojamas informacijos šaltinių paieškos ir naudojimo būdas) vaidmens. Informacinio raštingumo gebėjimus ugdantys bibliotekininkai įsitvirtina kaip akademinio personalo dalis.

H. Conroy ir D. Boden (2007), K. Davis (2007), L. Bewick ir S. Corral (2010), H. Julien ir S. K. Genuis (2011), P. Montiel-Overall ir K. Grimes (2013) nustatė, kad bibliotekininkams trūksta žinių ir įgūdžių ugdyti informacinio raštingumo gebėjimus, todėl jie stokoja pasitikėjimo užsiimti šia veikla. Siekdami įgyti reikiamą kvalifikaciją bibliotekininkai dalyvauja seminaruose ar kursuose. Viena iš problemų yra ta, kad reikiamų žinių ir gebėjimų siekiama jau įsidarbinus bibliotekoje. Dėl to kyla papildomų sunkumų, nes ne visose institucijose sudaromos tinkamos sąlygos kelti kvalifikaciją, be to, įgyjama skirtingo turinio bei lygmens gebėjimų ir žinių.

Bibliotekininkui edukatoriui būtinų gebėjimų visumą nagrinėję tyrėjai, pavyzdžiui, S. Pinfieldas (2001), C. Botts ir M. Emmonsas (2002), K. Bridgesas (2003), M. Oldroyd (2004), P. Levy ir S. Roberts (2005), M. C. C. Torras ir T. P. Saetre (2009), L. Saunders (2012), išskiria komunikacinius ir IT, savarankiško mokymosi ir kritinio mąstymo ugdymo gebėjimus, žinojimą, kaip pritaikyti mokymo ir motyvavimo teorijas, gebėjimą planuoti mokymų eigą, organizuoti paskaitą bei seminarus. Minėti autoriai nesutaria dėl bibliotekininkui edukatoriui būtinų gebėjimų ir žinių. *Koledžų ir mokslinių bibliotekų asociacija* (angl. Association of College and Research Libraries (ACRL) apibendrino įvairių mokslininkų tyrinėjimų rezultatus ir 2007 m. (Jungtinės Amerikos Valstijos) parengė *Instruktuojančių bibliotekininkų ir koordinatorių kvalifikacinių gebėjimų standartus* (angl. The Standards for Proficiencies for Instruction Librarians and Coordinators) (The Standards for Proficiencies..., 2007). Juose nurodoma gebėjimų ir žinių visuma, būtina bibliotekininkui edukatoriui. Tai išsamiausias dokumentas, apibrėžiantis bibliotekininko edukatoriaus gebėjimus.

Bibliotekininko edukatoriaus ugdymo būdus nagrinėję mokslininkai S. B. Mandernackas (1990), B. S. Sullivan (1997), S. Deese-Roberts ir K. Keating (2000), Y.

N. Meulemans ir J. Brown (2001), J. A. Peacock (2001), J. K. Valenza (2004), Y. Ishimuras ir J. C. Bartlett (2009), A. Click ir C. Walker (2010), C. McGuinness (2011), Y. Hultmanas ir kt. (2012) išskyrė tris ugdymo būdus: ugdymasis savarankiškai arba darbo vietoje bendradarbiaujant su kolegomis; kvalifikacijos kėlimo kursai, seminarai, konferencijos; bibliotekininkystės studijos. Iš minėtų trijų būdų disertacijoje pasirinkta plėtoti bibliotekininkų edukatorių ugdymo bibliotekininkystės studijose koncepciją.

Lietuvoje parengtos dvi disertacijos, iš dalies susijusios su nagrinėjama tema: G. Tautkevičienės edukologijos krypties disertacija *Studentų mokymosi aplinkų susiformavimui iš universiteto bibliotekos edukacinės aplinkos įtaką darantys veiksniai* (Tautkevičienė, 2005), kurioje nagrinėjama akademinės bendruomenės informacinio raštingumo gebėjimų ugdymo problematika; V. Vaičiūnienės edukologijos krypties disertacija *Informacinis raštingumas modernizuojant universitetines studijas* (Vaičiūnienė, 2007), kurioje nagrinėjama informacinio raštingumo ugdymo priemonių integravimo į aukštojo mokslo turinį problematika. Iki šiol Lietuvoje nebuvo apginta disertacija, kurioje būtų nagrinėjamas bibliotekininko edukatoriaus ugdymas.

Vienintelis atvejis, kai buvo analizuojamas bibliotekininkų pasirengimas užsiimti informacinio raštingumo gebėjimų ugdymu, laikytinas disertacijos autoriaus atliktas Lietuvoje vykdomų studijų programų, skirtų rengti profesionalius bibliotekininkus, tyrimas (Grigas, 2011). Tyrime siekta nustatyti, ar profesionalius bibliotekininkus rengiančios studijų programos paruošia specialistus, gebančius užsiimti informacinio raštingumo gebėjimų ugdymu.

Atlikta mokslinės literatūros analizė leidžia teigti, kad iki šiol trūksta tyrimų, kuriuose būtų išsamiai nagrinėjama bibliotekininko edukatoriaus ugdymo aukštosios mokyklos studijų programoje problematika.

Disertacijos objektu pasirinktas bibliotekininko edukatoriaus gebėjimų ugdymas besimokančioje visuomenėje. Bibliotekininko edukatoriaus gebėjimų ugdymas suvokiamas kaip sistema, susidedanti iš tarpusavyje sąveikaujančių esinių³ visumos, kurioje dėl jų sąveikos atsiranda sistemos pridėtinė vertė. Ši aplinkybė

---

³ Disertacijoje terminas esinys yra traktuojamas kaip realybės elementas, kuriam gali būti priskirtos unikalios savybės, aiškiai išskiriančios jį iš kitų realybės elementų.

nebūdinga kiekvienam esiniui veikiant atskirai, nes kiekvienas jų tarpusavyje susietas konkrečiomis savybėmis. Bibliotekininko edukatoriaus ugdymas traktuojamas kaip keturių esinių: *studento, dėstytojo, ugdymo metodikos ir konteksto*, sąveika, kurios kryptingas valdymas turi būti grindžiamas sisteminiu požiūriu ir sudaro galimybę įgyvendinti efektyvų bibliotekininkų edukatorių ugdymą.

Disertacijos dalykas – sisteminiu požiūriu grindžiamas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo valdymas profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje.

Disertacijos tyrimo ribos. Dėmesys sutelkiamas į bibliotekininko edukatoriaus ugdymo problematiką aukštosios mokyklos studijų programoje. Bibliotekininko edukatoriaus specializacija apribojama informacinio raštingumo gebėjimų ugdymu aukštosios mokyklos studentams. Disertacijoje daugiausia dėmesio skiriama probleminei objekto pusei, bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinio modelio suformavimui. Šioje disertacijoje bibliotekininko edukatoriaus ugdymas analizuojamas nesilaikant chronologijos, nes nėra siekiama pristatyti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo raidos istoriją.

Disertacijos tikslas – teoriškai pagrįsti ir sukurti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje. Šiam tikslui pasiekti sprendžiami **uždaviniai**:

1. Išanalizuoti bibliotekininko edukatoriaus poreikį besimokančioje visuomenėje bei apibrėžti bibliotekininko edukatoriaus sampratą, vaidmenį, gebėjimų visumą ugdant informacinį raštingumą.
2. Nustatyti dabartinę bibliotekininkų edukatorių rengimo būklę, susiejant ją su besimokančios visuomenės poreikiais, bei sukonstruoti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį.
3. Įvertinti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinio modelio validumą realioje aplinkoje ir pasiūlyti šio modelio praktinį taikymą

profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje.

Disertacijos **ginamieji teiginiai**:

1. Teorinis bibliotekininko edukatoriaus poreikio besimokančios visuomenės kontekste pagrindimas, apimantis bibliotekininko edukatoriaus sampratą, vaidmenį ir gebėjimų visumą, kurie yra strateginių visuomenės švietimo nuostatų dalykas, todėl turi būti įvertinti organizuojant besimokančios visuomenės formavimą Lietuvoje.
2. Programuojamų sistemų metodologijos⁴, ontologijų kūrimo ir taupaus mąstymo⁵ metodikų pagrindu suformuotas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinis modelis, susidedantis iš keturių tarpusavyje sąveikaujančių esinių: *studento*, *ugdymo metodikos*, *dėstytojo* ir *konteksto*, ir leidžiantis nustatyti bei holistiškai įvertinti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo organizavimą, identifikuoti sąveiką su strateginėmis besimokančios visuomenės formavimo kryptimis, numatytomis Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginiuose dokumentuose, akademinų bibliotekų funkcijomis bei profesionalius bibliotekininkus rengiančios studijų programos siekiniais, bei nustatyti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo plėtros kryptis.
3. Koncepcinis modelis yra validus: du kartus atlikus modelio testavimą realioje aplinkoje, buvo įgyvendintas modeliui keliamas uždavinys – parengti bibliotekininkai edukatoriai, nes buvo nustatytas pakankamai reikšmingas skirtumas tarp tyrimo dalyvių gebėjimų iki testavimo pradžios ir po jo.

---

⁴ Originalo kalba programuojamų sistemų metodologija vadinama *soft systems methodology*. Lietuvių kalba *soft systems methodology* verčiama įvairiai, pavyzdžiui, lanksčiųjų sistemų metodologija, minkštųjų sistemų metodologija, kokybinis modeliavimas. Disertacijoje pasirinkta vartoti terminą programuojamų sistemų metodologija, kaip tiksliausiai atspindintį *soft systems methodology* turinį. *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* (2011) nurodoma, kad programuoti reiškia sudarinėti veikimo programą. Metodologijos esmė yra tam tikros veikimo programos sudarymas siekiant išspręsti realaus pasaulio problemą.

⁵ Originalo kalba taupaus mąstymo pozicija vadinama *lean thinking*. Lietuvių kalba šio termino vertimo nerasta. Disertacijoje pasirinkta vartoti terminą *taupaus mąstymo*, kaip tiksliausiai atspindintį *lean thinking* turinį. Be to, viena iš *lean* reikšmių anglų kalboje yra taupus.

Disertacijos metodologija. Pirmojoje dalyje naudojama mokslinių tyrimų ir teorijų analizė bei sintezė. **Antrojoje dalyje** naudojama teorijų analizė ir sintezė, sisteminė analizė. **Trečiojoje dalyje** naudojamas veiksmo tyrimas, kiekybinės bei kokybinės turinio analizės bei statistinės analizės metodai.

Bibliotekininko edukatoriaus veiklos pagrindimas formuluojamas remiantis P. Brophy (2000) bibliotekos veiklos modeliu, kuriame nurodoma, kad viena iš bibliotekos funkcijų tarpininkaujant tarp informacijos vartotojų ir informacijos išteklių visumos yra *mokymai ir patarimai*. Disertacijoje funkcijos *mokymai ir patarimai* viena iš įgyvendinimo priemonių laikomas informacinio raštingumo gebėjimų ugdymas.

Bibliotekininko edukatoriaus veiklos pagrindimas yra formuojamas reaguojant į poreikį ugdyti informacinio raštingumo gebėjimus. Siekiant operacionalizuoti bibliotekininko edukatoriaus veiklos sampratą, analizuojami bibliotekininko edukatoriaus veiklos lauko ypatumai aukštojoje mokykloje, nustatomos bibliotekininko edukatoriaus veiklos taisyklės, ugdymo būdai. Nustatoma organizacinė ir funkcinė bibliotekininko edukatoriaus veiklos sampratos struktūra. Įvertintas bibliotekininko edukatoriaus veiklos aktualumas Lietuvos ir užsienio akademinėse bibliotekose.

Kadangi disertacija yra tarpdisciplininė, joje derinami komunikacijos ir informacijos bei vadybos mokslai. Konstruojant bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį remiamasi programuojamų sistemų metodologija (Checkland, 2000), ontologijų kūrimo (Noy ir McGuinness, 2001) ir taupaus mąstymo (Womack et al., 1990; WOMACK ir Jones, 2010) metodikomis.

Disertacijoje laikomasi postruktūralistinio požiūrio į koncepcinio modelio formavimą (Murdoch, 2006). Tai reiškia, kad neigiama, jog galimas objektyvus žinojimas ir viena tiesa, todėl remiamasi realiatyvizmu. „Postruktūralizme yra labiau akcentuojama ir vertinama sistema, o ne individai“ (Murdoch, 2006, p. 9–10), todėl daug dėmesio skiriama ryšiams tarp esinių nagrinėti. Remiantis postruktūralizmo teorija, nėra galimybės sukurti griežtos ir baigtinės sistemos.

Koncepcinio modelio validumo tyrimo metodika grįsta D. L. Kirkpatricko keturių lygių vertinimo modeliu (angl. Four-level Evaluation Model) (Kirkpatrick, 2005).

Naudojant kiekybinės ir kokybinės turinio analizės bei statistinės analizės metodus, įvertinamos bibliotekininkų edukatorių ugdymo Lietuvoje galimybės: atliekamas kokybinis tyrimas, o gauti duomenys įvertinami atlikus faktorių analizę. Konceptinio modelio validumas vertinamas profesionalius bibliotekininkus rengiančioje studijų programoje. Jo validumas įvertintas atlikus dviejų grupių veiksmo tyrimu: pagrindinę tiriamąją ir eksperimentinę. Veiksmo tyrime surinkti duomenys įvertinti atlikus trianguliaciją: derinti kokybiniai ir kiekybiniai tyrimo metodai. Duomenims apdoroti buvo pasitelkti šie statistinės analizės metodai: *Kendalls's Tau-b* – apskaičiuoti ranginių kintamųjų koreliacijos koeficientus; *Independent-samples T-test* – palyginti dviejų nepriklausomų imčių vidurkius; *Levene's Test* – nustatyti kintamųjų lygiavertišką pasiskirstymą; *Paired-samples T-test* – nustatyti statistiškai reikšmingų vidurkių skirtumą tarp poskalių.

Tyrimo mokslinis aktualumas ir naujumas. Disertacijoje konceptualizuojama bibliotekininko edukatoriaus veikla ir teoriškai pagrindžiamas jos aktualumas besimokančioje visuomenėje. Bibliotekininkas edukatorius ugdydamas informacinio raštingumo gebėjimus palaiko besimokančios visuomenės plėtrą.

Naudojantis sisteminiu požiūriu ir konkrečiai programuojamų sistemų metodologija buvo suvaldyta iki šiol nekonceptualizuota realaus pasaulio problema – bibliotekininko edukatoriaus ugdymas. Metodologija sudarė pagrindą atlikti probleminės situacijos analizę, nustatyti pagrindinius sistemos apibrėžimus, remiantis kertinėmis apibrėžtimis suformuoti koncepcinį modelį ir atlikti jo lyginamąją analizę, numatyti alternatyvas. Naudojantis šiais metodologiniais instrumentais buvo nustatyti iki šiol neapibrėžti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo esiniai ir jų sąsajų savybės, struktūruotas jų veikimas, taip sudarant galimybę kontroliuoti jų sąveiką su aplinka (kitomis sistemomis, pavyzdžiui, programomis).

Ontologijų kūrimo metodika pirmą kartą pritaikyta siekiant nustatyti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo esinių ir jų savybių hierarchinę struktūrą, sutelkti struktūruotą informaciją apie bibliotekininko edukatoriaus ugdymą bei suformuoti koncepcinio modelio grafinę išraišką.

Konstruojant bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį taip pat buvo panaudota taupaus mąstymo metodika, kuri sudarė pagrindą racionaliai suformuoti sistemos išteklius panaudojantį koncepcinį modelį. Remiantis taupaus mąstymo metodika, koncepcinis modelis konstruojamas esamoje studijų programoje ją modifikuojant, užuot kūrus naują studijų programą.

Atsižvelgiant į koncepcinio modelio ypatumus jo įgyvendinimui realioje aplinkoje pasirinktas veiksmo tyrimas, kuris sudarė pagrindą atlikti ciklišką modelio įgyvendinimą ir užtikrinti jo tobulinimo (koregavimo) procesą, nes remiantis postruktūralistiniu požiūriu, modelis negali būti baigtinis. Koncepcinio modelio validumo tyrimas atliktas vadovaujantis D. L. Kirkpatricko keturių lygių vertinimo modeliu, kuris sudarė pagrindą įvertinti koncepcinio modelio įgyvendinimo išvestinių rezultatų trumpalaikį ir ilgalaikį poveikį.

Ypatinę disertacijos naujumo ir teorinio reikšmingumo vertę sudaro tai, kad šiame disertaciniame tyrime konstruojami kompleksiniai koncepcinio modelio formavimo ir jo testavimo sprendiniai. Čia sukuriamas originalus koncepcinis modelis, struktūruotai išreiškiantis bibliotekininko edukatoriaus ugdymą; suformuojami koncepcinio modelio validumo tyrimo sprendiniai. Atsižvelgiant į bibliotekininko edukatoriaus ugdymo konteksto ypatumus, išskiriami konkretūs bibliotekininko edukatoriaus ugdyme būdingi siekiniai, lemiantys koncepcinio modelio įgyvendinimo būdų pasirinkimą. Teoriniai ir praktiniai disertacinio tyrimo rezultatai leidžia suformuluoti ir pateikti galimas tolesnių tyrimų kryptis, susijusias su koncepcinio modelio pritaikymu kito turinio studijų programose.

Disertacijos struktūra. Pirmojoje dalyje „Teorinis bibliotekininko edukatoriaus poreikio besimokančios visuomenės kontekste pagrindimas“ sprendžiamas pirmasis disertacijos uždavinys – pagrindžiamas bibliotekininko edukatoriaus veiklos poreikis besimokančioje visuomenėje. Jis sprendžiamas trimis kryptimis. Pirmiausia tiriama akademinų bibliotekų edukacinės veiklos samprata aukštojoje mokykloje ir vertinamas edukacinės veiklos aktualumas. Toliau analizuojama bibliotekininko edukatoriaus veiklos aukštojoje mokykloje samprata. Trečia – analizuojama bibliotekininko edukatoriaus gebėjimų visuma.

Antrojoje dalyje „Bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinio modelio kūrimas profesionalius bibliotekininkus rengiančioje studijų programoje“ sprendžiamas antrasis disertacijos uždavinys – nustatyti dabartinę bibliotekininkų edukatorių rengimo būklę, susiejant ją su besimokančios visuomenės poreikiais, bei suformuoti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį. Nustačius dabartinę bibliotekininkų edukatorių rengimo būklę, konstruojamas koncepcinis modelis pagal įvertintus bibliotekininko edukatoriaus ugdymo esinius, jų savybes.

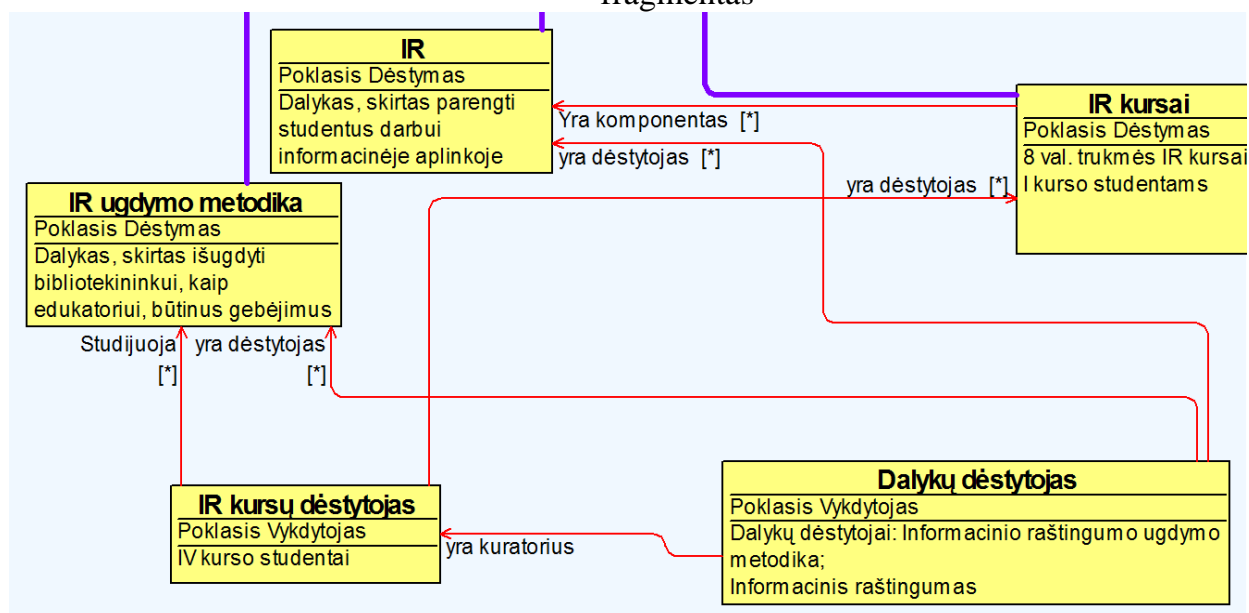
Trečiojoje dalyje „Bibliotekininko edukatoriaus koncepcinio modelio vertinimas“ pateikiamas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinio modelio įgyvendinimo bandymas. Įgyvendinamas trečiasis disertacijos uždavinys. Pirmajame skyriuje nagrinėjama koncepcinio modelio įgyvendinimo metodika. Antrajame skyriuje pateikiamas bibliotekininkų edukatorių rengimo Lietuvoje galimybių tyrimas, kurio rezultatai lemia veiksmo tyrimo kartinės ašies – dalyko *Informacinio raštingumo ugdymo metodika* – turinį. Trečiajame skyriuje analizuojami empiriniai duomenys, surinkti veiksmo tyrime, remiantis bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepciniu modeliu, ir pateikiamas apibendrinimas dėl modelio validumo.

Svarbiausi rezultatai. Įgyvendinant disertacijos tikslą sukonstruotas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinis modelis profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje.

Koncepcinio modelio aprašymas

Koncepcinį modelį sudaro 42 ontologijos klasės ir 28 jų savybės. Koncepciniame modelyje klasės pateikiamos be klasių turinio. Klases turiniu užpildo modelį realioje aplinkoje pritaikantis tyrėjas ar praktikas. Ši koncepcinio modelio savybė sudaro galimybę pritaikyti jį įvairiuose kontekstuose nepriklausomai nuo pakitusių sąlygų ir užduočių. Klasių ir savybių hierarchinės struktūros sudarymas suteikia galimybę suformuoti koncepcinio modelio grafinę išraišką pasinaudojant *Protege 4.3* įrankiu. Atsižvelgiant į tai, kad koncepcinio modelio grafinė išraiška yra didelės apimties, santraukoje dėl vietos stokos yra pateikiamas jo fragmentas. Modelio grafinės išraiškos fragmente klasės yra iš dalies užpildytos turiniu (*1 paveikslas*).

1 paveikslas. Bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinio modelio fragmentas

1 paveiksle pateikto koncepcinio modelio fragmento apibūdinimas: Vykdytojas **Dalykų dėstytojas** [poklasis Vykdytojas], kuri identifikuoja (savybė– *yra dėstytojas*) **IR ugdymo metodika** [poklasis Dėstymas] ir **IR** [poklasis Dėstytojas], yra kuratorius (savybė – *yra kuratorius*) **IR kursų dėstytojas** [poklasis Vykdytojas]; Įvykis **IR kursai** [poklasis Dėstymas] būdami komponentu (savybė – *yra komponentas*) **IR** yra įgyvendinami (savybė – *įgyvendinamas*) **IR kursų dėstytojas**, kuris studijuoja (savybė – *studijuoja*) **IR ugdymo metodika**.

Koncepcinio modelio vertinimas

Koncepcinis modelis buvo vertinamas realioje aplinkoje – Vilniaus universiteto Komunikacijos fakultete profesionalius bibliotekininkus edukatorius rengiančioje studijų programoje du kartus: 2011–2012 m. rudens semestre ir 2012–2013 m. rudens semestre.

Vertinimas buvo atliktas pasirinkus veiksmo tyrimą, kurio metu *Informacinio raštingumo ugdymo metodiką* studijavę IV kurso bibliotekininkystės ir informacijos studijų programos studentai parengė 8 akademinį valandų kursą *Informacinis raštingumas* ir išdėstė jį I kurso studentams.

Tyrimo rezultatai parodė, jog IV kurso studentai po *Informacinio raštingumo ugdymo metodikos* studijų savo profesinius bibliotekininko edukatoriaus gebėjimus

vertino žymiai palankiau; klausytojų vertinimai buvo teigiami; kursų lankytojų informacinio raštingumo gebėjimai pagerėjo, o kurso įgyvendinimą stebėjusių ekspertų vertinimas buvo teigiamas. Pirmą kartą atlikus koncepcinio modelio bandymą, rezultatų pagerėjimas buvo žemesnis nei antrojo bandymo metu. Po pirmojo vertinimo buvo pakoreguota modelio įgyvendinimo metodika, kuri sudarė pagrindą pasiekti geresnių rezultatų. Tai leidžia daryti išvadą, kad sukonstruotas ir patobulintas koncepcinis modelis yra tinkamas organizuojant bibliotekininkų edukatorių ugdymą.

Rezultatų aptarimas ir diskusija. Disertacijoje plėtojama komunikacinės bibliotekininkystės paradigmos žinojimo visuma. Informacinio raštingumo gebėjimų ugdymas disertacijoje traktuojamas kaip komunikacinės bibliotekos funkcijos įgyvendinimas, kuri disertacijoje suvokiama kaip tarpininkavimas tarp informacijos vartotojų ir informacijos išteklių visumos. Biblioteka sudaro sąlygas efektyvesnei komunikacijai tarp vartotojų visumos ir informacijos išteklių visumos ugdydama informacinio raštingumo gebėjimus.

Disertacijoje pateiktos išvalgos papildo bendrą žinią apie informacinio raštingumo gebėjimų plėtojimą aukštojoje mokykloje ir bibliotekos vaidmenį jame. Disertacijos autoriaus nuomone, būtina konceptualizuoti bibliotekininko edukatoriaus specializaciją studijose aukštojoje mokykloje, nes bibliotekininko edukatoriaus specializacijos legitimacija yra traktuojama kaip viena iš priemonių aprobuoti bibliotekininkų vykdomą informacinio raštingumo gebėjimų ugdymą aukštojoje mokykloje. Bibliotekininko edukatoriaus specializacijos suformavimas teoriškai ir praktiškai pagrįstų bibliotekininkų intencijas vykdyti informacinio raštingumo gebėjimų ugdymą įvairiomis formomis, taip pat ir integruojant šių gebėjimų ugdymą į studijų programas ar dalykų turinį.

Disertacijoje panaudoti Lietuvos bibliotekininkystės tyrimuose retai naudojami metodai ir metodologija. Taupaus mąstymo metodika yra naudojama įvairiose srityse, pavyzdžiui, automobilių ir lėktuvų pramonėje (Hines et al., 2004), projektuojant informacines sistemas (Hicks, 2007), medicinos sektoriuje (Mazzocato et al., 2010, Rosmulder, 2011). Disertacijoje taupaus mąstymo metodika remtasi siekiant racionaliai panaudojant esamus išteklius suformuoti bibliotekininko edukatoriaus specializaciją.

Programuojamų sistemų metodologija bibliotekininkystės ir informacijos moksluose naudojama įvairioms užduotims atlikti, pavyzdžiui, administruojant bibliotekos informacijos paslaugas (pavyzdžiui, Delbridge ir Fisher, 2007), kuriant į vartotojus orientuotų ir įrodymais grįstų skaitmeninių bibliotekų projektus (Somerville et al., 2009). Disertacijoje programuojamų sistemų metodologija panaudota kaip metodologinis instrumentas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepciniam modeliui suformuoti. Bibliotekininko edukatoriaus ugdymo kaip sistemos su visų ją sudarančių esinių sąveika vizualizacijai panaudotas ontologijos metodas, kuris šiuo metu vis plačiau įsitvirtina kuriant skaitmeninę heterogeninę informacijos visumą, kad būtų pasiektas turinio vientisumas ir įdiegta semantinė paieška (Gilchrist, 2003). Šios metodikos panaudojimas disertacijoje praplėtė ontologijos metodo pritaikymo bibliotekininkystės ir informacijos moksluose sritis. Ontologijos metodas šiame disertaciniame tyrime leido struktūruoti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo sistemos esinius ir palengvino ryšių tarp šių esinių nustatymą per savybes.

Daugiau analogiškų išsamių tyrimų apie bibliotekininko edukatoriaus ugdymo galimybes profesionalius bibliotekininkus rengiančioje studijų programoje nėra. Šio tyrimo rezultatai galėtų paskatinti atlikti daugiau analogiškų tyrimų, kad jo metu gauti rezultatai būtų patvirtinti arba paneigti, išsiaiškinta dėl panaudotų metodų tinkamumo kitame kontekste, pasikeitus tyrimo vykdytojui ir pasitelkus kitus eksperimento dalyvius.

Išvados ir rekomendacijos. Apibendrinant teorinės ir empirinės analizės rezultatus galima teigti, kad disertacijos tikslas – teoriškai pagrįsti ir sukurti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje – yra pasiektas, nes buvo išspręsti visi keliami uždaviniai.

1. Išanalizavus bibliotekininko edukatoriaus poreikį besimokančioje visuomenėje bei apibrėžus bibliotekininko edukatoriaus sampratą, vaidmenį, gebėjimų visumą ugdant informacinį raštingumą, buvo išspręstas pirmasis disertacijos uždavinys, leidžiantis teigti, kad:
  - bibliotekininkas edukatorius yra profesionalas, ugdantis visuomenės informacinio raštingumo gebėjimus, kurių visuma apibrėžiama

Informacinio raštingumo gebėjimų standartais aukštajame moksle. Informacinio raštingumo gebėjimų ugdymas laikomas bibliotekos vykdoma aktyviaja edukacine veikla, kuri užtikrina bibliotekos pagrindinės funkcijos – efektyvaus tarpininkavimo tarp informacijos vartotojų ir informacijos išteklių visumos – įgyvendinimą, nes didina vartotojų gebėjimą efektyviai naudotis informacija. Bibliotekininko edukatoriaus gebėjimų visuma apibrėžiama *Instruktuojančių bibliotekininkų ir koordinatorių kvalifikacinių gebėjimų standartais*;

- bibliotekininko edukatoriaus – informacinio raštingumo ugdytojo – poreikį besimokančioje visuomenėje pagrindžia Europos Sąjungos ir Lietuvos strateginiuose dokumentuose užfiksuotas siekis formuoti besimokančią visuomenę skatinant bendrųjų gebėjimų mokytis visą gyvenimą, nuolatinio asmeninio tobulėjimo ir gebėjimo prisitaikyti prie kintančios darbo rinkos bei darbo rinkoje reikalingų kompetencijų ugdymo plėtrą. O tai tiesiogiai siejasi su informacinio raštingumo gebėjimų ugdymu;
  - bibliotekininko edukatoriaus įgyvendinamas visuomenės informacinio raštingumo gebėjimų ugdymas užtikrina besimokančios visuomenės plėtrą, nes ugdo gebėjimą nustatyti reikalingos informacijos pobūdį ir mastą, efektyviai ir veiksmingai pasiekti reikalingą informaciją, kritiškai ją vertinti bei kūrybiškai pasinaudoti savo asmeniniams tikslams, individualiai ar dirbant komandoje efektyviai naudotis informacija siekiant užsibrėžto tikslo ir laikantis etikos bei legalumo reikalavimų.
  - bibliotekininko edukatoriaus samprata bei jos pagrindu suformuota funkcija papildo ir sudaro pagrindą efektyviau įgyvendinti šiuo metu bibliotekų atliekamą tarpininkavimo tarp informacijos vartotojų ir informacijos išteklių visumos funkciją.
2. Nustačius dabartinę bibliotekininkų edukatorių rengimo būklę, susiejant ją su besimokančios visuomenės poreikiais, bei sukonstravus bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį, buvo išspęstas antrasis uždavinys, kuris leidžia teigti, kad:

- dabartinė bibliotekininkų edukatorių rengimo būklė negali patenkinti besimokančios visuomenės poreikių visa apimtimi ir reikiamu lygmeniu, nes šiuo metu bibliotekininkai edukatoriai tikslingai nėra rengiami. Dažniausiai bibliotekų specialistai informacinio raštingumo gebėjimų ugdymui pasirengia savarankiškai;
  - pagerinti esamą dabartinę bibliotekininkų edukatorių ugdymo būklę, susiejant ją su besimokančios visuomenės poreikiais, galima panaudojant šioje disertacijoje sukonstruotą bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį, kuris gali užtikrinti besimokančios visuomenės poreikius atitinkančio specialisto – informacinio raštingumo gebėjimų ugdytojo – parengimą;
  - koncepcinio modelio logika ir metodologinis pamatas sudaro pagrindą jį naudoti kaip instrumentą, kad profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje būtų ruošiami pageidaujamos specializacijos bibliotekininkai;
  - ontologijos metodika leido vizualizuoti sukonstruotą modelį sudarančius esinius ir jų tarpusavio semantinę sąveiką ontologijos klasėmis ir jų savybėmis.
3. Išsprendus trečiąjį uždavinį – įvertinti bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinio modelio validumą realioje aplinkoje ir pasiūlyti šio modelio praktinį taikymą profesionalius bibliotekininkus rengiančioje aukštosios mokyklos studijų programoje – buvo įrodyta, kad koncepcinis modelis yra tinkamas bibliotekininkų edukatorių ugdymui:
- sisteminiu požiūriu pagrįstas bei holistiškai vertinantis bibliotekininko edukatoriaus ugdymą koncepcinis modelis yra tinkamas bibliotekininko edukatoriaus ugdymo organizavimui, nes užtikrina standartizuotą pasirengimą dėstyti, dalyko įgyvendinimo planą;
  - užtikrina standartizuotą gebėjimų turinį bei jų ugdymą;
  - leidžia nustatyti sąveiką tarp koncepcinio modelio esinių: kintant studentų skaičiui, aplinkybėms, tiriamųjų motyvacijai, emociniam ir

intelektualiniam pasirengimui, kinta ir ugdymo rezultatai. Vis dėlto koncepcinio modelio taikymo praktikoje esmė nesikeičia;

- ontologijos metodu grindžiamas koncepcinis modelis, užtikrinantis jį sudarančių esinių semantiką, koreguojant vieną esinio turinį reikalauja peržiūrėti ir kitus sąveikius esinius;
- kiekybinių ir kokybinių duomenų sinergija veiksmo tyrimo metu atliko patikimo instrumento vaidmenį, įrodantį koncepcinio modelio validumą, nes pakartotinio tyrimo metu buvo gauti geresni gebėjimų tyrimo rezultatai, nei pirmojo bandymo metu. Gebėjimų pokyčiams įtakos turėjo pakoreguota modelio įgyvendinimo metodika, kuri sudarė pagrindą pasiekti geresnių rezultatų.

Disertacijos rengimo metu paskelbtos publikacijos:

- GRIGAS, Vincas. Bibliotekininko edukatoriaus ugdymo galimybės: Lietuvos atvejis. *Informacijos mokslai*, t. 58, p. 74-93, 2011. ISSN 1392-0561.
- GRIGAS, Vincas. Sistemų teorijos taikymas kuriant bibliotekininko edukatoriaus ugdymo koncepcinį modelį profesionalius bibliotekininkus rengiančioje studijų programoje. *Tiltai*, Nr. 3 (64), p. 167-190, 2013. ISSN 1392-3137.

Mokslinės publikacijos kituose recenzuojamuose periodiniuose leidiniuose:

- GRIGAS, Vincas. Bibliotekininko vaidmuo informacinio raštingumo ugdymo kontekste. *Bibliografija 2010-2011: mokslo darbai*, 2013, p. 68-79. ISBN 978-609-405-071-8.
- ГРИГАС, Винцас. Библиотекарь-педагог в контексте изменения парадигмы высшего образования. *Вестник Санкт Петербургского государственного университета культуры и искусств*, Nr. 4, 2011, p. 63-66.

Straipsnis vienkartiniam nerecenzuojamame leidinyje:

- GRIGAS, Vincas. The preparedness of librarians to undertake educational activities in the context of civic literacy development [interaktyvus]. [Ryga]: *IFLA Satellite Pre-Conference Information for Civic Literacy*, 2012 rugpjūčio 8-10 d. [žiūrėta 2012 rugsėjo 9 d.]. Prieiga per internetą: <<http://academia.lndb.lv/xmlui/handle/1/1172>>.

Disertacijos rengimo metu atlikti tyrimai buvo pristatyti skaitant pranešimus mokslinėse konferencijose ir seminaruose:

- *Theory, methods and models of training of librarians as educators*. NORSLIS „Workshop on Theories, Methodologies and Research Methods in Information Studies“. Talino universitetas, Talinas, Estija. 2009 11 23-27.
- *Librarian as educator: contemporary trends and issues due to changing nature of Higher Education area*. Konferencija „60th scientific conference of post-graduates and students“. Sankt Peterburg state university Of culture and arts Library and information faculty, Sankt Peterburgas, Rusija. 2011 04 13-15.
- *Education opportunities of librarian as educator in Lithuania*. VU Komunikacijos fakulteto tarptautinė mokslinė konferencija „Komunikacijos ir informacijos mokslai tinklaveikos visuomenėje: patirtys ir išvalgos“. Vieta: Vilniaus universiteto biblioteka, Vilnius, Lietuva. 2011 06 16-18.
- *Ethical use of information in Lithuania: case of librarianship students*. Seminaras „Utrecht Network Staff training week 2011 – Workshop for university librarians“. University of Iceland, Reikjavikas, Islandija. 2011 10 17-22.
- *Development teaching skills for the librarian as educator in the educational process of information users*. NORSLIS „Methods and methodologies in information studies“. Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva. 2011 11 14-18.
- *Research methodology enabling to determine the study programmes ability to produce the librarians as educators*. Tarptautinė konferencija „4th Quantitative and Qualitative Methods in Libraries International Conference“. Limerikas, Airija. 2012 05 22-25.
- *The preparedness of librarians to undertake educational activities in the context of civic literacy development*. Tarptautinė konferencija „IFLA Satellite Pre-Conference Information for Civic Literacy“. Ryga, Latvija. 2012 08 8-10.
- *Sistemų teorijos taikymas kuriant bibliotekininko edukatoriaus ugdymo sistemą*. Tarptautinė konferencija „Sugražinta praeitis: prof. Levo Vladimirovo fenomenas ir mokslinių idėjų sklaida“. Vilnius, Lietuva. 2012 11 15-16.

Disertacijos rengimo metu stažuotasi:

- NORSLIS *Workshop on Theories, Methodologies and Research Methods in Information Studies*, Talino universitetas, Talinas, Estija (2009).
- Projektas *IPBib Vienna 2010*, Vienos universitetas, Viena, Austrija (2010).
- NORSLIS *Methods and methodologies in information studies*, Vilniaus universitetas, Vilnius, Lietuva (2011).
- Utrecht Network staff training week *Electronic access and information literacy practices, user education, information ethics and plagiarism*, Islandijos universiteto biblioteka, Reikjavikas, Islandija (2011).

Informacija apie autorių

Vincas Grigas gimė 1984 m. liepos 2 d. Kupiškyje (Lietuva). 2007 m. Klaipėdos universitete įgijo komunikacijos ir informacijos mokslų (žurnalistika) bakalauro diplomą, 2009 m. Vilniaus universitete apgynė komunikacijos ir informacijos mokslų magistro laipsnį (bibliotekų ir informacijos centrų vadyba).

Nuo 2003 iki 2008 m. dirbo dienraščiuose „Klaipėda“, „15min“, mėnraštyje „Ozonas“, kuriuose užėmė įvairias pareigyles pradedant reporteriu ir baigiant priedo redaktoriumi. Kartu su kolege Neringa Maciūte 2006 m. tapo Europos Sąjungos žurnalistų konkurso „Už įvairovę. Prieš diskriminavimą“ nacionaliniu laimėtoju už visuomenės tolerancijos lygmens seksualinėms mažumoms eksperimentinį nagrinėjimą.

2008 m. perėjo į bibliotekų sektorių, įsidarbino Vilniaus universiteto bibliotekoje. Šiuo metu dirba Vartotojų aptarnavimo skyriaus vedėju. 2012 m. Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijoje V. Grigui suteiktas 2011 metų geriausio jaunojo bibliotekininko vardas už bibliotekos pozicijos stiprinimą, kuriant įkvepiančią, patrauklią studijų ir mokslinių tyrimų aplinką bei novatoriškų ir kūrybiškų sprendimų taikymą vartotojų aptarnavimo srityje.

Nuo 2009 m. dirba Vilniaus universitete Komunikacijos fakulteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institute lektoriumi. Skaito dalykus *Informacinis raštingumas, Informacinio raštingumo ugdymo metodika, Naudojimas elektroniniais mokslo informacijos šaltiniais, Komunikacijos ir informacijos teorijos*.

V. Grigas yra dirbęs lektoriumi įvairiuose projektuose: „eMoDB.LT: Elektroninių mokslo duomenų bazių atvėrimas Lietuvai“, „Atvirojo muziejaus specialistų kompetencijų ugdymas“, „Mokyklų bibliotekų darbuotojų kompetencijos tobulinimas, taikant šiuolaikines priemones“, „Informacinis raštingumas bibliotekose „Mums rūpi!“.

El. paštas vincas.grigas@gmail.com